

EXPOSICIÓ: RETALLS DE MODA A BAETULO

Amb aquesta mostra volem posar de relleu peces que testimonien com era la indumentària a l'època romana. Algunes d'aquestes peces tenen mides molt petites, però totes resulten prou significatives, ja que són com fotografies de la forma de vestir de l'època, però en suports d'allò més divers, com ceràmica, bronze, pedra...

El vestit identificava l'estatus social, que quedava marcat sobretot per la quantitat i la qualitat de les teles, és a dir, pel treball del teixit, però també pels tipus de fibres. La llana, el lli o la seda van ser els més habituals. També eren importants els colors, ja que alguns s'obtenien amb elevats costos de tint o bé de blanqueig. Tothom anava vestit, però no de la mateixa manera: ciutadans lliures, lliberts, esclaus, actors o gladiadors... portaven diferent indumentària i, amb la roba, es distingien en la piràmide social romana.

Escultura del cos d'una dona, vestida amb túnica, *stola* i *palla*, que forma part del monument funerari de Can Peixau.

Gres de Montjuïc
MB 3796-3797

TELES I COLORS

A l'antiguitat clàssica, la feina de teixir l'havien de conèixer i practicar les dones. En parlen els textos grecs, amb Penélope que teixia de dia i desteixia de nit, tot esperant la tornada del seu espòs Odisseu, o els romans amb Lucrecia, que mentre el seu marit era a la guerra, es quedava a casa teixint. August es ventava que totes les robes que portava les havien fet les dones de la seva família.

L'amplada del teler on es teixia la peça determinava l'amplada de la tela i, en conseqüència, la mida del vestit, mantell o capa. Els vestits es cosien utilitzant teles rectangulars o quadrades. Només les túniques d'algunes dones riques i dels homes tenien les mànigues marcades.

Els vestits romans eren de colors molt variats, des dels marrons i blancs trencats provinents del to de la mateixa llana, fins a colors com el blanc, el negre, el porpra, el groc o el blau que s'extreien de manera natural de vegetals o animals. Es tenyien tot tipus de robes, inclòs el lli, que no era gaire utilitzat ja que en el procés de tenyit el color perdia intensitat.

Cada color marcava un estatus concret o un moment de la vida. En època romana ja s'utilitzava el negre per al dol o la viudetat. El blanc, que s'obtenia a partir del blanquejat de la roba fent servir cendres i orina humana, era el resultat d'un procés

car que normalment es portava a terme a les *fullonicae* –tintorereries–, i s'utilitzava per a la toga candida o la *praetexta*.

El color porpra, extret de les glàndules dels cargols de mar (*murices*), es reservava per a les franges verticals de les túniques dels *senatores* i els *equites*, i tenia també versions econòmiques amb els anomenats falsos porpres. Ja al segle II dC les togues i túniques dels emperadors apareixeran banyades en color porpra o cosides amb fil d'or. Pel que fa a l'exèrcit romà, l'uniforme era una túnica de color vermell en períodes de guerra, i blanc en els intervals de pau o bé en les unitats destacades en una ciutat.

Pedra d'anell amb la representació de la deessa Victòria. Porta una corona de llorer al cap i va vestida amb una túnica, una *stola* (toga femenina) i una *palla* (mantell) fina que li arriba fins als peus i que subjecta amb la mà esquerra.

Segle I aC
Amatista
MB 3936

EL VESTIT FEMENÍ

El vestit femení estava format principalment per tres peces:

La túnica, que en el món grec s'anomenava *xiton*, era la base del vestit. Les dones les portaven llargues fins al turmell i lligades a l'espatlla. Si la roba era molt ampla, la sobrant a l'espatlla feia la funció de màniga que sovint es lligava amb botons similars als actuals botons de puny de les camises. La màniga, però, els arribava fins al colze o era de mida tres quarts. La túnica sempre es lligava amb un cinturó o cordó a la cintura.

Les llibertes i les esclaves portaven túniques més o menys curtes segons la seva feina, i sovint podien portar-les com les dels homes. Segons el clima es podien superposar diverses túniques o alternar llana i lli, i sovint es tractava de túniques velles dels seus amos.

La *stola*, anomenada *himation* en època grega, seria l'equivalent a la toga dels homes, i diferenciava les ciutadanes casades de la resta. Era com una túnica però es portava per sobre i arribava fins als peus. Al coll anaven obertes en forma de V. Sovint anava lligada al cos amb cinturons o cordes just a sota els pits. Hi ha variants en què aquests cinturons es creuaven per les espatlles i s'acabaven cordant igualment a sota el pit. Sovint els colors eren variats i podien conjuntar amb la túnica.

El mantell o palla era una tela que podia cobrir el cap i que arribava fins als peus. Les dones vídues, però, portaven un mocador llarg de llana amb dos dobles (*ricinia*) o un vel negre també llarg (*mafors*) que els cobria el cap, a vegades deixant entreveure el pentinat o el recollit que duïen.

Les núvies romanes es casaven amb una túnica blanca lligada amb un cinturó fet de cordó de tela subjectat amb l'anomenat nus d'Hèrcules, un nus pla que donava bona sort a la núvia, i un vel del color del foc, és a dir ataronjat.

Fragment d'una llàntia amb la representació de la deessa Fortuna. Està asseguda i porta una túnica, una *stola* i una palla que li cobreix el braç dret. Porta els símbols que li són representatius: la cornucòpia de l'abundància i el timó que la guia. Segle I dC.

Ceràmica a motlle
MB 3559

EL VESTIT MASCULÍ

El vestit masculí estava format per tres peces:

La túnica, en aquest cas, es portava per sobre dels genolls i era de màniga curta, però a partir del segle III dC es va augmentar tant la llargada de la peça com de les mànigues, que arribaven fins el colze i després fins al canell. Era la base de tota la indumentària, i segons el clima, era de lli o de llana i se'n podien superposar tantes com fes falta. Es diu que l'emperador August era molt fredoluc i n'arribava a portar fins a quatre, anomenades *subtunicae*. Les persones importants o les religioses portaven una túnica que els arribava fins als peus, anomenada túnica *talaris*.

Els lliberts o els esclaus que treballaven el camp o feien altres tipus d'oficis portaven la túnica curta i amb el coll bastant obert per tal de poder-se moure millor per fer la feina.

La toga era un mantell de representativitat, sobretot dels ciutadans lliures, rics i d'aquells que tenien càrrecs, ja fossin polítics o religiosos. La toga era un rectangle amb un dels costats en forma corba i es portava a sobre la túnica. Les d'època republicana feien cinc metres de llarg per tres d'ample, però en època imperial la longitud s'escurçà fins als tres metres per tal de poder permetre més moviments. Per la seva llargada i pes, els que la portaven necessitaven dos esclaus per poder-se-la posar. Anava sempre per sota el braç dret i per sobre de l'espatlla esquerra.

Hi havia diversos tipus de toga, segons edat i càrrec de la persona.

- **toga virilis:** també anomenada toga pura, era de color blanc sense tenyir i la portaven els ciutadans adults.
- **toga praetexta:** era blanca amb una única franja vertical de color púrpura que només podien vestir els edils de la cúria (aediles curules) o rangs superiors.
- **toga pulla:** era de llana de color fosc i es portava en moments de dol.
- **toga candida:** era blanquejada i l'utilitzaven els candidats polítics en períodes de campanya electoral. De l'adjectiu candida, en referència a la toga, prenem, en català, el nom de candidat.
- **toga picta:** era púrpura amb alguns brodats d'or i la portaven els generals victoriosos. Més tard va ser adoptada pels emperadors en ocasions especials, però sobretot quan representaven l'estat. Una variant d'aquesta peça és la toga púrpura que vestien els reis i que més tard van utilitzar alguns emperadors.

També es coneixen les togues curtes, que es feien amb la meitat de l'amplada, ja que no tots els homes lliures podien permetre's d'usar tanta roba. Quedava sempre just per sota el genoll.

Tot i que per al dia del casament els homes no tenien prescrit cap vestit especial, s'esperava d'un home amb un cert rang social que estrenés una toga.

Escultura de la part superior del cos d'un home, vestit amb una túnica i una toga que té enrotllada al braç dret. Forma part del monument funerari de Can Peixau.

Segle I aC
Gres de Montjuïc
MB 3799

VELS, CAPES I MANTELLS

Els lliberts i els esclaus, per abrigar-se, portaven capes amb o sense caputxa, i mantells més o menys curts segons les necessitats i les possibilitats econòmiques. Estaven fetes de llana o eren enfeltrades. Els soldats i militars portaven una capa fins a la cintura que s'anomenava *sagum*. A vegades els alts càrrecs la podien portar més llarga i amb una forma arrodonida d'influència grega (*chlamys*). També els viatgers en portaven una.

Per al fred, sovint també s'utilitzaven **pellis** per cobrir el cos, ja fossin en forma de colls, barrets o capes de diferents mides.

La roba interior (*indumenta*)

Tot i que en nombroses escultures, mosaics i pintures, veiem els atletes, gladiadors i treballadors del camp utilitzant una tela subjecta al voltant de la cintura i les cames a mode de calçotets (*subligar*), en general no s'utilitzaven quan es portava la túnica, sinó tan sols en alguns casos, com els dels actors de teatre, per por d'exhibir les parts baixes en algun tipus de moviment bruscat a l'escena.

Tampoc les dones, en principi, portaven sempre calces sota la túnica, però sí que duïen una faixa de roba que es començaven a posar de joves en el moment que els pits se'ls desenvolupaven.

L'*strophium* o *mamillare* era una banda de tela o de cuir que es posava al pit a mode de sostenidors, anomenada *fascia pectoralis*, que cobria o pressionava el pit de la dona. Sovint el veiem combinat amb un *subligar* (calcetes o pantalonets curts). Sembla que sobretot s'usava quan es feia esport, tal com podem veure en un dels mosaics de les termes de Piazza Armerina (Sicília). Les imatges eròtiques també mostren que era una peça utilitzada per les prostitutes.

Escultura d'una dona d'edat avançada. Porta un mocador (*ricinium*) o un vel llarg (*mafors*) que li cobria en part el cabell i deixava entreveure el pentinat recollit.

50 aC
Marbre
MB 3297

BARRETS, CASCS I SABATES

Per cobrir el cap, els romans tenien diverses gorres o barrets. L'anomenat pileus era una gorra d'importació grega de forma cònica o punxeguda que utilitzaven els viatgers, però que també s'associava a la gorra frígia o barret frigi, casquet de forma gairebé cònica però amb la punta corbada, semblant a la nostra barretina i confeccionada habitualment amb llana o feltre. Sembla que el seu origen és oriental, de la regió de Frígia (actual Turquia). En època romana, la gorra frígia (*pileus*) era el distintiu dels lliberts. Va ser utilitzada també simbòlicament pels assassins de Juli Cèsar i ha esdevingut la gorra de la llibertat (utilitzada a la Revolució Francesa i als Estats Units o, en general, cobrint la figura femenina que simbolitza la República).

El *petasus* era el barret amb ala que portaven també camperols i viatgers i, segons l'època de l'any, podia estar fet de molts tipus diferents de matèries: des de la palla a l'estiu fins a la llana o el feltre a l'hivern.

També tenien caputxes (*cucullí*), sovint cosides o teixides a les capes. Hi havia un model de capa curta amb caputxa per protegir-se de la pluja que s'anomenava

lacerna.

Fragment de llàntia amb la representació d'Odisseu en una escena de lluita, motiu pel qual porta el braç dret protegit amb unes benes de roba o cuir. Porta un barret cònic o pileus.

Época romana
Ceràmica a motlle
MB 6828

Sandàlies i botes

Les càligues (*caligae*) eren unes sandàlies fortes i resistents que portaven els soldats. Estaven formades per una sola i tires de cuir que es lligaven al centre del peu i a la part superior del turmell. Tenien tatxes de ferro per millorar la subjecció a terra, però també podien servir per danyar l'enemic clavant-li puntades de peu. Les *caligae* amb els claus devien ser poc pràctiques a terres de superfície dura o empedrats, ja que els soldats podien relliscar. Sovint els centurions i soldats inferiors eren distingits com a *caligaii*. En canvi, els oficials portaven el *calceo*, una mena de bota de pell lligada al turmell. Els senadors i patricis les portaven de color marró vermellós.

Aquesta sabata va donar el nom a l'emperador Calígula, ja que els soldats li van regalar unes *caligae* quan era petit, i d'aquí que li diguessin amb aquest nom que es pot traduir per *botetes* o *sandalietes*.

Als climes freds les *caligae* es portaven amb mitjons de llana que ajudaven a escalfar els peus, però a partir del segle II dC., es van anar abandonant per les botes tancades d'estil civil (*carbatinae*). A finals del segle IV, això sembla que es generalitza a tot l'Imperi i, per tant, les sabates seran estacionals. A l'Edicte sobre preus de Dioclecià (301 dC), les *caligae* ja es descriuen com sandàlies sense tatxes fetes per a civils, homes, dones i nens.

Teula plana o *tegula* amb l'empremta d'una sandàlia de soldat o *caliga*, on podem observar les tatxes de la sola, que servien per tenir una millor adherència al terra.

Segle I d. C
Ceràmica
MB 6887